

Warszawa, 25 sierpnia 2016 r.

**Informacja Ministra Edukacji Narodowej
dla Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych VIII kadencji Sejmu RP
na temat sytuacji i problemów edukacyjnych mniejszości
ukraińskiej w Polsce**

1. Informacje ogólne

Obywatele polscy pochodzenia ukraińskiego mają status mniejszości narodowej przyznany na podstawie przepisów *ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* (Dz. U. z 2015 r. poz. 573, z późn. zm.).

Przepisy art. 13 *ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz. U. z 2015 r., poz. 2156, z późn. zm.) wprowadzają możliwość organizowania w szkołach publicznych - na wniosek rodziców - zajęć służących podtrzymywaniu tożsamości językowej i kulturowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, przez organizowanie nauki języka mniejszości, nauki własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa.

Podczas przeprowadzonego w 2011 r. Narodowego Spisu Ludności i Mieszkań, przynależność do mniejszości ukraińskiej zadeklarowało 38 795 obywateli polskich.

Mniejszość ukraińska występuje w lokalnych skupiskach w województwach: dolnośląskim, lubuskim, lubelskim, małopolskim, mazowieckim, podkarpackim, podlaskim, warmińsko-mazurskim, pomorskim i zachodniopomorskim.

Stosownie do liczebności tych skupisk kształtuje się sieć szkół z nauczaniem języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej (według danych Systemu Informacji Oświatowej na dzień 30 września 2015 r.).

Województwo	Liczba uczniów	Liczba placówek (przedszkola, szkoły, zespoły międzyszkolne)
dolnośląskie	236	8
lubelskie	33	5
lubuskie	47	5
małopolskie	65	11
mazowieckie	132	6
podkarpackie	415	24
podlaskie	408	9
pomorskie	304	21
warmińsko-mazurskie	1189	81
zachodniopomorskie	307	16
Razem	3136	186

2. Sposób i organizacja zajęć służących podtrzymywaniu tożsamości językowej i kulturowej uczniów należących do mniejszości ukraińskiej w Polsce

2.1. Zasady organizowania zajęć

Na podstawie przywołanych wyżej przepisów ustawy o systemie oświaty, w publicznych przedszkolach i szkołach, na pisemny wniosek rodziców, organizowana jest nauka języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej oraz jej własnej historii i kultury.

Sposób i warunki organizowanie nauki wspomnianych przedmiotów określają przepisy *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym* (Dz. U. z 2014 r., poz. 263).

Rodzice składają wniosek w formie pisemnej dyrektorowi przedszkola (przy zgłaszaniu dziecka do przedszkola) lub dyrektorowi szkoły (przy zgłoszeniu ucznia do szkoły lub w toku nauki w szkole, w terminie do dnia 30 kwietnia). Wniosek dotyczy całego okresu nauki w przedszkolu lub szkole, zatem nie musi być ponawiany w kolejnym roku szkolnym.

Złożenie przez rodziców wniosku oznacza udział ucznia w zajęciach zarówno z języka mniejszości ukraińskiej, jak i jej własnej historii i kultury, przy czym:

- ocena z języka ukraińskiego jest wliczana do średniej ocen ucznia i ma wpływ na jego promocję,
- ocena z historii i kultury własnej mniejszości jest wliczana do średniej ocen ucznia, nie ma jednak wpływu na jego promocję.

Szkoła może również zorganizować naukę geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa. Zajęcia z tego przedmiotu mogą być zorganizowane dla uczniów klas IV-VI szkoły podstawowej oraz uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych, w wymiarze 15 godzin dla każdego etapu edukacyjnego. Zajęcia te są organizowane z godzin do dyspozycji dyrektora szkoły lub z godzin, które może przyznać organ prowadzący na wniosek dyrektora szkoły.

W zależności od liczby złożonych wniosków, nauka języka ukraińskiego oraz nauka własnej historii i kultury jest organizowana w klasach, oddziałach, grupach międzyklasowych lub międzyoddziałowych. Oddziały z nauką języka ukraińskiego można utworzyć, jeśli zostanie zgłoszonych co najmniej 7 dzieci w przedszkolu, co najmniej 7 uczniów w szkole podstawowej i gimnazjum i co najmniej 14 uczniów w szkole ponadgimnazjalnej.¹

W przypadku małych społeczności lokalnych możliwe jest organizowanie zajęć z języka mniejszości oraz własnej historii i kultury dla uczniów z różnych szkół w zespole międzyszkolnym. Podobna możliwość dotyczy nauki języka mniejszości dla dzieci w wieku przedszkolnym. Liczba dzieci w zespole międzyprzedszkolnym i liczba uczniów w zespole międzyszkolnym nie może być mniejsza od 3 i większa od 20. Z uwagi na duże rozproszenie ludności pochodzenia ukraińskiego, nauka języka ukraińskiego jest często organizowana w zespołach międzyszkolnych, grupujących uczniów w różnym wieku, z różnych etapów edukacyjnych i różnych typów szkół.

2.2. Sposób nauczania języka ukraińskiego

Nauczanie języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej może być prowadzone w szkołach w różny sposób:

- język ten może być językiem nauczania szkolnego (wykładowym): wówczas zajęcia edukacyjne w klasie są prowadzone w tym języku z wyjątkiem zajęć obejmujących edukację polonistyczną na etapie edukacji wczesnoszkolnej, a na dalszych etapach edukacyjnych – z wyjątkiem języka polskiego oraz treści dotyczących Polski w nauczaniu historii i geografii,
- język ukraiński może być drugim, obok polskiego, językiem nauczania: wówczas na II, III i IV etapie edukacyjnym zajęcia w dwóch językach są prowadzone z co najmniej czterech obowiązkowych na danym etapie zajęć

¹ Planowana nowelizacja przepisów przewiduje przyjęcie jednego kryterium 7 uczniów dla wszystkich typów szkół.

edukacyjnych, z wyjątkiem zajęć obejmujących język polski, część historii dotyczącą historii Polski i część geografii dotyczącą geografii Polski,
 - język ukraiński może być dodatkowym przedmiotem dla ucznia, który pobiera naukę w szkole w języku polskim.

Podobne możliwości dotyczą przedszkoli. Podtrzymywanie poczucia tożsamości językowej dzieci należących do mniejszości dokonuje się w trakcie edukacji przedszkolnej realizowanej zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego, bez wprowadzania dodatkowych zajęć nauczania języka mniejszości, a jedynie przez realizację programu wychowania przedszkolnego w dwóch językach. Proporcje między czasem zajęć prowadzonych w języku mniejszości i zajęć prowadzonych w języku polskim zależą od wyboru sposobu nauczania języka. Możliwe jest:

- prowadzenie zajęć przedszkolnych w języku ukraińskim: wówczas dla dzieci spełniających obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych należy część zajęć w wymiarze 4 godzin (zegarowych) tygodniowo prowadzić w języku polskim,
- prowadzenie zajęć w dwóch językach – w języku polskim i języku ukraińskim (w równych proporcjach czasowych) oraz
- prowadzenie zajęć w języku polskim, przy czym część tych zajęć w wymiarze 4 godzin (zegarowych) tygodniowo prowadzona jest w języku ukraińskim.

Ze względów organizacyjnych wskazane jest, aby zajęcia były prowadzone przez nauczyciela dwujęzycznego, który będzie w stanie w płynny sposób przechodzić od zajęć prowadzonych w języku polskim do zajęć prowadzonych w języku mniejszości, z uwzględnieniem stopnia znajomości tego języka wyniesionego przez dziecko z domu rodzinnego.

Wybór sposobu organizowania nauki języka ukraińskiego zależy zarówno od potrzeb zgłaszanych przez środowisko mniejszości ukraińskiej wobec organów prowadzących, jak i od możliwości kadrowych, jakimi dysponuje przedszkole lub szkoła.

2.3. Wymiar godzin

Wymiar godzin zajęć z języka ukraińskiego zależy od sposobu jego nauczania: w przypadku, gdy język ten jest dodatkowym przedmiotem, zajęcia są prowadzone w wymiarze 3 godzin tygodniowo, w pozostałych przypadkach wymiar godzin jest większy (4-5 godzin).

W szkołach ponadgimnazjalnych (IV etap edukacyjny) nauka języka ukraińskiego może być prowadzona w zakresie rozszerzonym, co oznacza, że poza wymiarem godzin na naukę języka w zakresie podstawowym, należy

w liceum ogólnokształcącym i technikum przeznaczyć dodatkowo co najmniej 180 godzin w cyklu nauczania właściwym dla danego typu szkoły.

Minimalny wymiar godzin nauki własnej historii i kultury wynosi po 30 godzin dla II, III i IV etapu nauczania.

2.4. Treści nauczania, programy i podręczniki

Nauczanie języka ukraińskiego, własnej historii i kultury oraz geografii odbywa się na podstawie programów nauczania dopuszczonych do użytku w szkole przez dyrektora szkoły.² Warunkiem dopuszczenia jest zgodność programu z podstawą programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego.

Cele nauczania języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej, treści nauczania oraz oczekiwane wymagania, które musi uwzględnić nauczyciel opracowujący program oraz autor podręcznika wyznaczają przepisy w sprawie podstawy programowej.³

Dla przedmiotów *historia i kultura własna* oraz *geografia państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa* nie określono podstawy programowej, jednak autorzy podręczników do tych przedmiotów są zobowiązani uwzględnić zalecenia dwustronnych komisji podręcznikowych oraz innych komisji i zespołów do spraw podręczników, działających na podstawie międzynarodowych umów dotyczących współpracy w zakresie edukacji lub porozumień komitetów narodowych UNESCO.⁴

Program nauczania opracowuje nauczyciel danego przedmiotu (lub zespół nauczycieli) i przedstawia dyrektorowi szkoły, który - po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej - dopuszcza program do użytku w danej szkole i wpisuje do szkolnego zestawu programów nauczania.

Zgodnie z art. 22aa ustawy o systemie oświaty, nauczyciel może zdecydować o realizacji programu nauczania:

- z zastosowaniem podręcznika, materiału edukacyjnego lub materiału ćwiczeniowego lub
- bez zastosowania podręcznika lub wymienionych wyżej materiałów.

² Art. 22a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r. poz. 2156, z późn. zm).

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r., poz. 977, z późn. zm.).

⁴ §2 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 lipca 2014 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. z 2014 r., poz. 909).

Wyboru podręcznika lub materiału edukacyjnego zastępującego podręcznik i wyboru materiałów ćwiczeniowych dokonuje zespół nauczycieli prowadzących nauczanie danych zajęć edukacyjnych.

Podręczniki są dopuszczane do użytku szkolnego na wniosek podmiotu (wydawcy) posiadającego autorskie prawa majątkowe do podręcznika. Minister Edukacji Narodowej dopuszcza podręcznik do użytku szkolnego po uzyskaniu pozytywnych opinii rzeczoznawców.⁵ Podręczniki dopuszczone do użytku szkolnego są wpisywane do wykazów publikowanych na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Podręcznik może mieć postać papierową lub elektroniczną.

Podręczniki szkolne i książki pomocnicze do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej mogą być dofinansowywane z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania.⁶ Finansowaniem objęte są podręczniki, które zostały dopuszczone do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej i zostały wpisane do wykazu podręczników przeznaczonych do kształcenia ogólnego dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, jak również książki pomocnicze (np. ćwiczenia, podręczniki metodyczne, słowniki), które nie podlegają dopuszczaniu do użytku szkolnego. Dotychczas finansowanie odbywa się w trybie zamówień z wolnej ręki (zgodnie z art. 67 *ustawy Prawo zamówień publicznych*), ponieważ wydawcy posiadają wyłączne autorskie prawa majątkowe do opracowanych podręczników i książek pomocniczych i są ich jedynymi wydawcami na rynku.

Przedmiotem umów zawieranych z wydawcami jest opracowanie i wydanie podręczników oraz książek pomocniczych i dostarczenie do właściwych kuratoriów oświaty. Za ich pośrednictwem zakupione podręczniki i książki pomocnicze są przekazywane do bibliotek szkolnych lub międzyszkolnych zespołów nauczania na podstawie zamówień składanych przez dyrektorów szkół. Za zgodą wydawców podręczniki w postaci elektronicznej są umieszczane na portalu edukacyjnym Scholaris.

W przypadku podręczników do języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej, były one do 2010 r. wydawane wyłącznie przez Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, które w 2011 r. zamknęły redakcję języków mniejszości narodowych.

⁵ Art. 22an ust. 1 ustawy z dnia 7 września o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r., poz. 2156, z późn. zm.).

⁶ Art. 13 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 7 września o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r., poz. 2156, z późn. zm.).

Niestety, począwszy od 2011 r. żaden wydawca związany ze środowiskiem mniejszości ukraińskiej nie podjął się misji opracowania i wydania podręczników do nauczania języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej. W tej sytuacji, po wyczerpaniu zapasów podręczników wydanych przez WSiP, nie było możliwe zapewnienie uczniom deklarującym przynależność do ukraińskiej mniejszości narodowej dostępu do podręczników wspomagających ich tożsamość językową i kulturową, mimo corocznie rezerwowanych w budżecie resortu oświaty środków finansowych na ten cel.

Należy zauważyć, że braki w ofercie podręczników to problem, który dotyka niemal wszystkie mniejszości narodowe i etniczne, a także społeczność kaszubską. Z tego powodu w 2014 r. przy Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych została powołana grupa robocza do spraw podręczników dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego. Celem tej grupy, do której zostali zaproszeni przedstawiciele wszystkich mniejszości, jest stworzenie obejmującego kilka najbliższych lat, harmonogramu wydawania podręczników dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka kaszubskiego.

Ponieważ w odniesieniu do mniejszości ukraińskiej działania wspomnianej grupy nie przyniosły oczekiwanych rezultatów, Ministerstwo Edukacji Narodowej, zaniepokojone tą sytuacją, postanowiło skorzystać z możliwości jakie dają przepisy art. 40 ust. 1 *ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, zwracając się w maju i czerwcu br. do uczelni wyższych, w strukturach których funkcjonują wydziały lub instytuty ukrainistyczne, o rozważenie propozycji opracowania podręczników do zajęć z języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej. Z ośmiu uczelni, do których skierowano pisma w tej sprawie, pięć odpowiedziało pozytywnie, wyrażając gotowość przygotowania podręczników do nauki języka ukraińskiego. Ministerstwo planuje podjęcie dalszych uzgodnień dotyczących opracowania wspomnianych podręczników z chwilą wprowadzenia uregulowań związanych z planowaną zmianą systemu oświaty i wynikającymi z niej zmianami w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

Obecnie uczniowie korzystają z będących w zasobach bibliotek szkolnych wcześniej wydanych podręczników (do poprzedniej podstawy programowej), stosowanych jako materiały edukacyjne do nauki języka ukraińskiego i własnej historii i kultury oraz z innych materiałów edukacyjnych zaleconych przez nauczycieli. Ponadto do wykorzystania pozostają także zasoby podręczników opracowanych do poprzedniej podstawy programowej i książek pomocniczych wydanych przez WSiP i Uniwersytet im. Adama Mickiewicza (sfinansowanych przez MEN i dostępnych na wniosok dyrektorów szkół).

2.5. Egzaminy z języka i w języku mniejszości

Język mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej i język regionalny są uwzględnione w przepisach dotyczących przeprowadzania sprawdzianu i egzaminów⁷.

Dla absolwentów, którzy uczestniczyli w zajęciach z języka mniejszości, język ten jest obowiązkowym przedmiotem maturalnym w części pisemnej (na poziomie podstawowym) i ustnej (bez określenia poziomu).

Ponadto, język mniejszości narodowej, język mniejszości etnicznej i język regionalny są zaliczane do maturalnych przedmiotów dodatkowych. Egzamin maturalny z tych języków jako przedmiotu dodatkowego może być zdawany w części pisemnej albo w części pisemnej i w części ustnej tego samego języka na poziomie rozszerzonym.

W przypadku, gdy absolwent wybrał na egzaminie maturalnym w części pisemnej jako przedmiot dodatkowy ten sam język mniejszości narodowej, który zdawał jako przedmiot obowiązkowy, zdaje ten język tylko w części pisemnej.

Absolwenci szkół lub oddziałów, w których zajęcia edukacyjne były prowadzone w języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub w języku regionalnym oraz absolwenci szkół lub oddziałów, w których język mniejszości narodowej, język mniejszości etnicznej lub język regionalny był drugim językiem nauczania, mogą zdawać na egzaminie maturalnym przedmioty w języku polskim lub - z wyjątkiem języka polskiego oraz treści dotyczących historii i geografii Polski - w języku danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub w języku regionalnym. Wyboru języka, w którym będzie zdawany przedmiot, absolwent dokonuje w deklaracji składanej nie później niż do dnia 30 września oraz w deklaracji ostatecznej, składanej nie później niż do dnia 7 lutego roku szkolnego, w którym zamierza przystąpić do egzaminu maturalnego.

Podobna zasada dotyczy sprawdzianu po szkole podstawowej i egzaminu gimnazjalnego. Uczniowie szkół lub oddziałów, w których zajęcia są prowadzone w języku mniejszości narodowej, języku mniejszości etnicznej lub języku regionalnym, przystępują do części pierwszej sprawdzianu oraz części pierwszej lub drugiej egzaminu gimnazjalnego w języku polskim albo w języku danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub języku regionalnym.

⁷ Art. 44zv i art. 44zdz ust. 2 pkt 1 lit. c, ust. 8 i ust. 9 oraz art. 44zzf ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r. poz. 2156, z późn. zm.) oraz w przepisach rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków przeprowadzania sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego (Dz. U. poz. 959).

W języku danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub w języku regionalnym jest przeprowadzana:

- w przypadku sprawdzianu – część pierwsza obejmująca wiadomości i umiejętności z matematyki,
- w przypadku egzaminu gimnazjalnego - część pierwsza obejmująca wiadomości i umiejętności z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie oraz część druga (matematyczno-przyrodnicza).

Jeśli uczeń zamierza przystąpić do części pierwszej sprawdzianu albo części pierwszej lub drugiej egzaminu gimnazjalnego w języku danej mniejszości, rodzice ucznia składają dyrektorowi deklarację w sprawie wyboru języka nie później, niż do dnia 30 września roku szkolnego, w którym jest przeprowadzany sprawdzian lub egzamin gimnazjalny.

Odpowiednie materiały egzaminacyjne w językach poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych są opracowywane przez Centralną Komisję Egzaminacyjną oraz właściwe terytorialnie okręgowe komisje egzaminacyjne.

W roku szkolnym 2015/2016 do matury z języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej przystąpiło łącznie 94 uczniów, z tego 77 uczniów na poziomie podstawowym i 17 na poziomie rozszerzonym.

Nie zgłoszono natomiast deklaracji w sprawie przystąpienia uczniów w języku ukraińskim do sprawdzianu po szkole podstawowej ani w sprawie przystąpienia w tym języku do egzaminu gimnazjalnego.

Przedstawiciele mniejszości ukraińskiej zwracają uwagę, że w niektórych przypadkach uczniowie uczący się języka ukraińskiego w zespołach międzyszkolnych grupujących uczniów w różnym wieku i z różnych typów szkół mogą być gorzej przygotowani do zdawania egzaminu maturalnego z tego języka, niż uczniowie uczący się tego języka w klasach szkolnych. Z tego względu w nowelizacji przepisów wykonawczych planuje się wprowadzenie zasady, aby w zespole międzyszkolnym nie łączyć w jednej grupie uczniów z różnych etapów edukacyjnych.

2.6. Kwalifikacje wymagane od nauczycieli i doradztwo metodyczne

Od nauczycieli języka ukraińskiego wymagane jest potwierdzenie znajomości języka odpowiednim dyplomem lub świadectwem. Kwestie dotyczące kwalifikacji nauczycieli regulują przepisy rozporządzenia *Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenie szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1264, j.t.).

W roku szkolnym 2015/2016 języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej uczyło 109 nauczycieli, posiadających wysokie kwalifikacje zawodowe poświadczone dyplomami ukończenia studiów wyższych na kierunku filologicznym oraz odpowiednie przygotowanie pedagogiczne.

W szkołach z nauczaniem języka lub w języku ukraińskim pracują również nauczyciele z Ukrainy – najczęściej prowadząc zajęcia podtrzymujące kulturę ukraińską (muzyka, chór szkolny, zespoły taneczne), a także zajęcia z języka obcego (np. angielski).

Organizowanie i prowadzenie, stosownie do potrzeb, doradztwa metodycznego dla nauczycieli zatrudnionych w szkołach, w których jest prowadzone nauczanie języka lub w języku mniejszości narodowych, mniejszości etnicznych i języku regionalnym należy do obowiązkowych zadań wojewódzkich placówek doskonalenia prowadzonych przez samorząd województwa. Doradztwo metodyczne dla nauczycieli języków mniejszości i języka regionalnego mogą również organizować placówki doskonalenia prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego inne niż województwo.⁸ Środki finansowe na ten cel są przekazywane ze środków wyodrębnianych w budżetach organów prowadzących szkoły na doskonalenie zawodowe nauczycieli.⁹

W roku szkolnym 2015/2016 zadania z zakresu doskonalenia nauczycieli języka ukraińskiego wykonywali:

- w województwie podkarpackim – konsultant zatrudniony w Podkarpackim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Rzeszowie – oddział w Przemyślu,
- w województwie pomorskim – konsultant zatrudniony w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku,
- w województwie warmińsko-mazurskim – doradca metodyczny zatrudniony w Warmińsko-Mazurskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie oraz
- w województwie zachodniopomorskim – doradca metodyczny zatrudniony w Centrum Edukacji Nauczycieli w Koszalinie.

W pozostałych województwach brak jest doradców metodycznych lub konsultantów z zakresu języka ukraińskiego. Ośrodki doskonalenia nauczycieli w województwie lubelskim, lubuskim i podlaskim, w odpowiedzi na rozpoznanie przeprowadzone przez MEN jesienią 2014 r. i w sierpniu 2016 r. poinformowały, że środowisko nauczycieli języka ukraińskiego nie zgłaszało takich potrzeb (WOM w Gorzowie Wielkopolskim, ODN w Zielonej Górze, LSCDN w Lublinie) lub nie podjęło skierowanej do nich oferty (CEN w Białymstoku).

Ministerstwo Edukacji Narodowej, w ramach działań na rzecz wspomagania nauczycieli języka ukraińskiego w zakresie metodyki nauczania i doskonalenia

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. z 2014 r., poz. 1041, z późn. zm.).

⁹ Art. 70a ust. 1 i 1a ustawy Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2014 r., poz. 191, z późn. zm.).

zawodowego, corocznie przekazuje Związkowi Ukraińców w Polsce środki finansowe na opracowanie, wydanie i dystrybucję dwóch kolejnych numerów czasopisma metodycznego dla nauczycieli języka ukraińskiego „Ridna mowa”.

3. Finansowanie oświaty dla mniejszości ukraińskiej

Uwzględnienie w szkolnych planach nauczania dodatkowych godzin przeznaczonych na zajęcia służące podtrzymywaniu tożsamości językowej i kulturowej uczniów należących do mniejszości ukraińskiej oraz zatrudnienie nauczycieli realizujących te zajęcia powoduje wzrost kosztów utrzymania szkół, które podejmują takie zadania. Środki finansowe na realizację tych zadań są zagwarantowane w dochodach samorządów terytorialnych, do których zalicza się m.in. część oświatowa subwencji ogólnej.

W algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego na rok 2016 występują cztery wagi, które służą naliczeniu dodatkowych kwot z tytułu zwiększonych kosztów prowadzenia szkół organizujących naukę języka mniejszości narodowej lub etnicznej. Trzy wagi (P₁₃, P₁₄ i P₁₅) zależą od łącznej liczby uczniów, którzy uczestniczą w tych zajęciach. Waga P₁₆ jest natomiast związana ze sposobem nauczania języka i dotyczy uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej lub etnicznej oraz uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne prowadzone są w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości, będącym drugim językiem nauczania. Waga ta sumuje się z wagami P₁₃, P₁₄ lub P₁₅. Wartości opisanych wag oraz zasady ich stosowania w roku 2016 przedstawiono w tabeli:

Typ szkoły	Łączna liczba uczniów uczących się języka mniejszości lub regionalnego lub łączna liczba uczniów romskich objętych dodatkowymi zadaniami edukacyjnymi (U)	Waga
Szkoła podstawowa	U>84	P ₁₃ =0,2
Gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne	U>42	
Szkoła podstawowa	U≤60	P ₁₄ =1,5
Gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne	U≤30	
Szkoła podstawowa	60<U≤84	P ₁₅ =1,1
Gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne	30<U≤42	
Szkoła podstawowa, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne z nauczaniem w języku mniejszości narodowej lub etnicznej lub w dwóch językach (polskim i języku mniejszości)	Jednakowa dla wszystkich uczniów uczących się w języku mniejszości lub w dwóch językach, niezależnie od przedstawionych wyżej przedziałów liczebności uczniów w szkole	P ₁₆ =0,4

Zasady stosowania wag opracowano na podstawie przepisów *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 grudnia 2015 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2016* (Dz. U. z 2015 r., poz. 2294).

Algorytm podziału subwencji oświatowej pomiędzy poszczególne jednostki samorządu terytorialnego i zastosowane w nim wagi przeliczeniowe służą wyłącznie do zróżnicowania wysokości subwencji ze względu na różnorodność zadań prowadzonych bądź dotowanych przez samorządy. Algorytm nie dzieli środków na poszczególne szkoły, placówki czy grupy wydatków. Zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2016 r., poz. 198) o przeznaczeniu środków otrzymanych z tytułu subwencji ogólnej (w tym również części oświatowej) decyduje organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego.

Dodatkowe środki finansowe naliczone dla jednostek samorządu terytorialnego, które prowadzą szkoły z nauką języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej wyniosły:

- w 2013 r. - 15 mln 402 tys. zł
- w 2014 r. - 16 mln 753 tys. zł,
- w 2015 r. - 16 mln 561 tys. zł.

W planowanej nowelizacji przepisów wykonawczych uwzględniono postulat powołanej przez Komisję Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych grupy roboczej do spraw finansowania zadań oświatowych, wprowadzając katalog zadań służących podtrzymywaniu tożsamości językowej i kulturowej uczniów, które mogą być wspomagane finansowo przez organy prowadzące (wyposażenie bibliotek szkolnych w konieczne lektury i pomoce dydaktyczne, organizowanie zajęć artystycznych i doskonalenie nauczycieli).

3. Dane statystyczne

Według danych Systemu Informacji Oświatowej, w roku szkolnym 2015/2016 nauką języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej było objętych 3136 dzieci i młodzieży ze 186 placówek (przedszkoli i szkół) w dziesięciu województwach. Nauka języka była prowadzona:

- na poziomie wychowania przedszkolnego - w 39 przedszkolach i oddziałach przedszkolnych dla 318 dzieci,
- na poziomie szkoły podstawowej – w 81 szkołach dla 1782 uczniów,
- na poziomie gimnazjum - w 53 szkołach dla 679 uczniów,
- na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej - w 13 szkołach dla 357 uczniów (w tym 324 uczniów w 9 liceach ogólnokształcących, 31 uczniów w 3 technicach i 2 uczniów z zasadniczej szkoły zawodowej).

Nauczanie w języku ukraińskim (jako wykładowym) było prowadzone:

- na poziomie szkoły podstawowej – w 3 szkołach dla 114 uczniów (Bartoszyce, Biały Bór),
- na poziomie gimnazjum – w 3 szkołach dla 114 uczniów (Bartoszyce, Biały Bór, Górowo Iławeckie)
- na poziomie liceum – w 2 szkołach dla 170 uczniów (Biały Bór, Górowo Iławeckie).

Nauczanie w dwóch językach (polskim i ukraińskim) było prowadzone:

- na poziomie szkoły podstawowej – w 1 szkole dla 83 uczniów (Przemyśl),
- na poziomie gimnazjum – w 1 szkole dla 42 uczniów (Przemyśl),
- na poziomie liceum – w 2 szkołach dla 109 uczniów (Legnica, Przemyśl).

W pozostałych 151 szkołach wszystkich typów język ukraiński był nauczany jako przedmiot dodatkowy. Z tej formy nauki języka korzystało 2186 uczniów, ucząc się języka ukraińskiego w klasach (oddziałach), grupach międzyklasowych (międzyoddziałowych) lub zespołach międzyszkolnych.

Liczba przedszkoli i szkół, w których działały międzyszkolne zespoły nauczania języka ukraińskiego w poszczególnych województwach przedstawia się następująco (według danych Systemu Informacji Oświatowej, stan na dzień 30 września 2015 r.):

Województwo	Przedszkole	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Liceum	Razem
dolnośląskie	0	2	1	0	3
lubelskie	1	3	1	0	5
lubuskie	1	0	2	0	3
małopolskie	0	2	1	0	3
mazowieckie	2	1	1	1	5
podkarpackie	0	3	1	0	4
podlaskie	1	0	1	0	2
pomorskie	2	5	1	0	8
warmińsko-mazurskie	3	15	10	1	29
zachodniopomorskie	2	5	3	1	11
Razem	12	36	22	3	73

4. Problemy edukacyjne mniejszości ukraińskiej w Polsce

Problemy i szczególne potrzeby edukacyjne zostały wstępnie zdiagnozowane w *Strategii rozwoju oświaty mniejszości ukraińskiej w Polsce* (przyjętej w 2011 r.).

W dokumencie tym dokonano analizy sytuacji oświaty mniejszości ukraińskiej, uwzględniając jej specyfikę, wynikającą z dużego rozproszenia społeczności mniejszości ukraińskiej w Polsce, co często powoduje konieczność organizowania nauki języka ukraińskiego w zespołach międzyszkolnych.

Podczas posiedzenia monitorującego realizację zaleceń Strategii, które odbyło się 18 maja br. w siedzibie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, poruszone zostały następujące kwestie:

- brak doradców metodycznych nauczania języka ukraińskiego w województwach: dolnośląskim, lubelskim, lubuskim, małopolskim, mazowieckim i podlaskim,
- sposób organizowania zespołów międzyszkolnych i efektywność nauki języka ukraińskiego w tych zespołach, w szczególności w kontekście przygotowania uczniów do egzaminu maturalnego,
- obowiązek przystępowania do egzaminu maturalnego z języka ukraińskiego jako języka mniejszości uczniów szkół ponadgimnazjalnych uczestniczących w zajęciach z tego języka (postulat przedstawicieli mniejszości ukraińskiej, aby dla uczniów uczących się w zespołach międzyszkolnych i w grupach międzyklasowych wprowadzić dobrowolność przystąpienia do egzaminu maturalnego z języka mniejszości ukraińskiej),
- potrzeba zorganizowania szkoleń dla egzaminatorów,
- brak podręczników do nauki języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej, własnej historii i kultury oraz geografii, a także występujący w niektórych szkołach brak zaplecza bibliotecznego,
- obowiązujący wymiar godzin nauczania historii i kultury własnej mniejszości (postulat zwiększenia tego wymiaru),
- sposób finansowania oświaty w kontekście dodatkowych zadań służących podtrzymywaniu tożsamości narodowej i językowej uczniów.

Protokół ze spotkania poświęconego monitorowaniu realizacji Strategii jest dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji www.mswia.men.gov.pl.

Jak zostało już zasygnalizowane, rozwiązania przedstawionych problemów będą analizowane i podejmowane z uwzględnieniem zapowiedzianych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej 27 czerwca br. zmian w systemie oświaty, powodujących konieczność znowelizowania znacznej części obowiązujących obecnie przepisów oświatowych.